

Una pica a **Gibraltar**

Vista panoràmica de Gibraltar al segle XVIII, després que les tropes austriacistes conqueriren aquest penyal en dura pugna amb les borbòniques. El

El general valencià Joan Baptista Basset i Ramos, acompanyat de vora 400 catalans, va ser clau en la presa del penyal de Gibraltar per les tropes austriacistes, esdevinguda el 1704 en pugna amb els exèrcits espanyol i francès, del bàndol dels borbons. El tractat d'Utrecht va traspasar aquell tros de terra a mans britàniques, però la petjada catalana encara hi és. Ni que siga com un sincer homenatge.

general maulet Joan Baptista Basset –a dalt, un retrat seu obra de l'artista Manolo Boix– va tenir-hi un paper destacat.

De cap a cap no fa ni set quilòmetres quadrats, però el penyal de Gibraltar, *The Rock of Gibraltar*, té diverses badies dins del seu territori, una de les quals, la més oriental, recorda els catalans que van participar en la seua conquesta.

Es diu *Catalan bay*, i de motius en sobren. L'any 1704, un batalló austriacista format per prop de quatre-cents catalans i valencians va prendre part d'una manera activa en la presa i domini d'aquest punt estratègic que els Bor-

bons anhelaven mantenir de totes passades. Anglesos, austríacs, holandesos, portuguesos i catalans, principalment, van defensar els interessos de l'arxiduc Carles contra els castellans i els francesos, que van fer pinya en favor de Felip V. El penyal va caure en mans britàniques, i amb el penyal, el control de l'estret de Gibraltar, la intersecció de l'oceà Atlàntic i la mar Mediterrània, el pas més curt entre el continent europeu i l'africà, i per tant, un indret molt cobejat pels comerciants. Amb tot, un

enclavament menys important que no els ports de Cadis o del Puerto de Santa María. Diuen que quan bufa vent de llevant, eixir-hi no és gaire segur.

Durant la guerra de Successió espanyola (1701-1715), motivada per la mort sense successor del rei Carles II, el candidat borbònic al tron va rebre el suport de la corona de Castella i del regne de Navarra, mentre la corona catalano-aragonesa va fer costat, majoritàriament, al bàndol austriacista. L'arxiduc Carles, d'esperit federalitzant i

La badia catalana, allà on van desembarcar els catalans ara fa tres segles, és un dels indrets més suggerents de Gibraltar.

que capitanejava els austriacistes, va confiar al príncep Jordi de Hessen, ex-lloctinent del Principat de Catalunya, i l'almirall Sir George Rooke la missió urgent de conquerir Gibraltar. Dels tres milers d'homes que van secundar aquella escomesa, al voltant de 400 eren catalans, valencians i balears.

La que ara es coneix amb el nom de *badia catalana* fou el lloc on van desembarcar tots ells l'1 d'agost de 1704. Molt poc temps després, el dia 4, el príncep Jordi prenia la plaça en qüestió i la convertia en punt neuràlgic de l'ofensiva austriacista. Com va ser aquella incursió armada, però?

José Luis Cervera Torrejón, coronel d'enginyers en situació de reserva i diplomata d'estat major i d'estats majors conjunts, ha estudiat profundament la vida del valencià Joan Baptista Basset i Ramos. Al seu llibre *Basset: mite i realitat de l'heroi valencià* (Tres i Quatre, 2003), Cervera dibuixa la personalitat del general i la seua trajectòria militar, incloent-hi la presa de Gibraltar.

En efecte, una expedició naval anglo-holandesa en què anava Basset va partir el 9 de maig de 1704 en direcció a la ciutat occitana de Toló. Havien d'ajudar les tropes del duc de Savoia desplaçades allà, però abans havien de fer una demostració de força a Mallorca, Menorca i Barcelona, on demanarien obediència en nom de Carles III d'Àustria. De la vintena d'oficials que escortaven Jordi de

Hessen al vaixell, l'únic que tenia la graduació de general era, precisament, ell, el general Basset. Pocs dies abans d'embarcar-hi, el 30 de març de 1704, havia hagut de renunciar a la condició d'*ayudante cerca de la Real Persona* en favor de Diego Crooft.

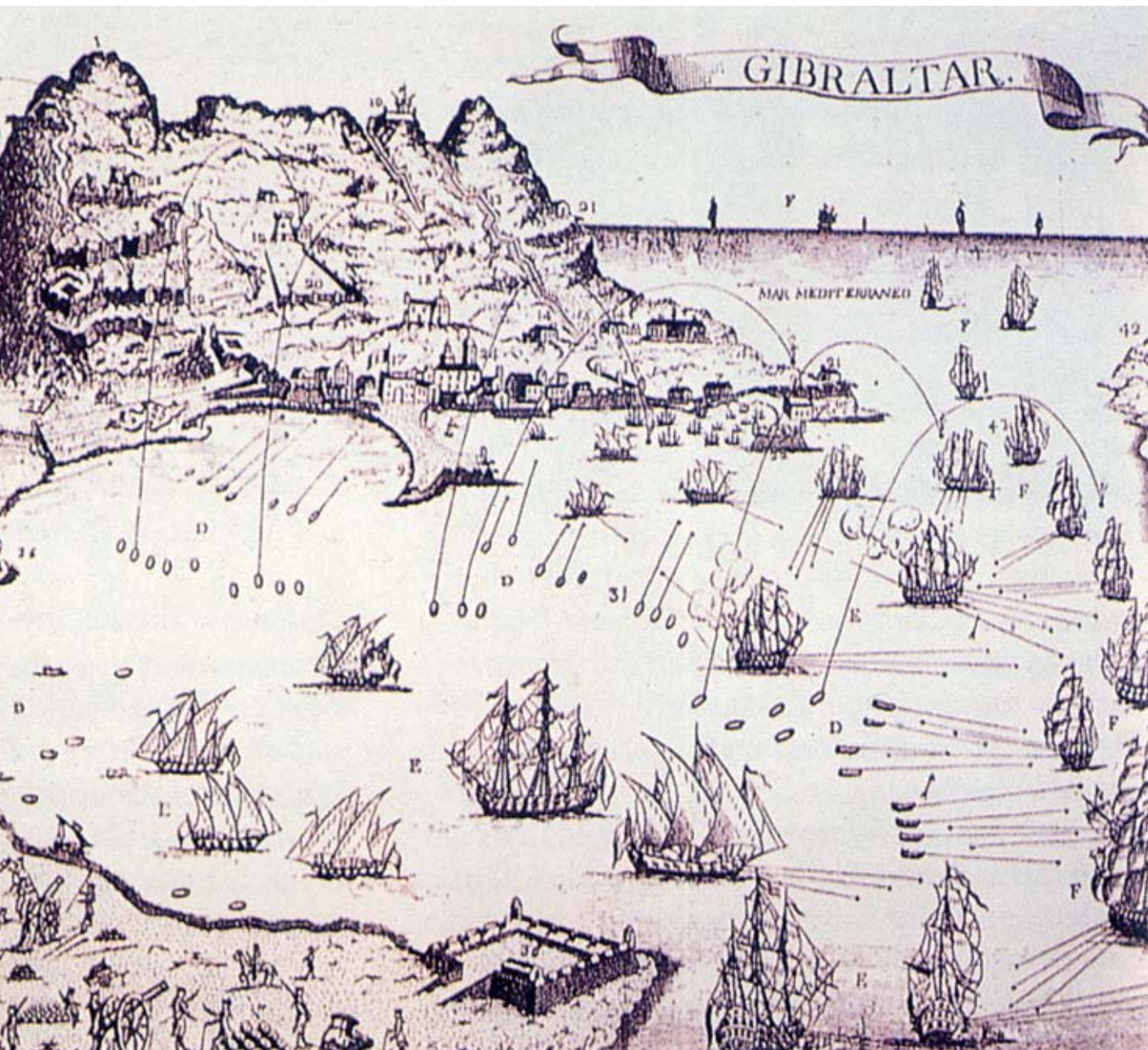
La destinació final era Toló, però l'arxiduc havia donat les ordres adequades perquè, si sorgia l'ocasió, la nau demanara obediència a Gibraltar en passar per l'estret. Una carta signada per ell ho constata. Tanmateix, en passar-hi per davant el 12 de maig i observar-hi un únic vaixell ancorat, de nacionalitat francesa i amb només cinquanta canons, la tripulació va estimar-se més de continuar el camí i d'ajornar la temptativa sobre Gibraltar.

Anant cap al nord, la nau va aturar-se, el 21 de maig, a Altea (Marina Baixa). Segons conta Cervera al seu llibre, "la notícia que hi anava el príncep Jordi de Hessen va animar les esperances dels austriacistes de la població, que va mostrar el seu entusiasme per la casa d'Àustria en la breu recalada". Basset, de la seua banda, va aprofitar l'avinentesa per a contactar sense baixar del vaixell amb alguns paisans valencians. El professor Enrique Giménez López explica que el general maulet va entrevistar-se amb el rector de la vila, Martín Morales, i amb el batlle de les baronies de Calp, Benissa i Altea per tal que li facilitaren informació d'algunes persones que

Gravat d'aquella època que reproduceix els

L'ofensiva va iniciar-se l'1 d'agost de 1704. A més dels catalans, dos vaixells anglesos i deu d'holandesos van acostar-se a la zona. En total, uns 2.100 homes

combats esdevinguts a Gibraltar. En caure del costat austriacista, els borbònics van assetjar el penyal per tal de recuperar-lo, però sense èxit.

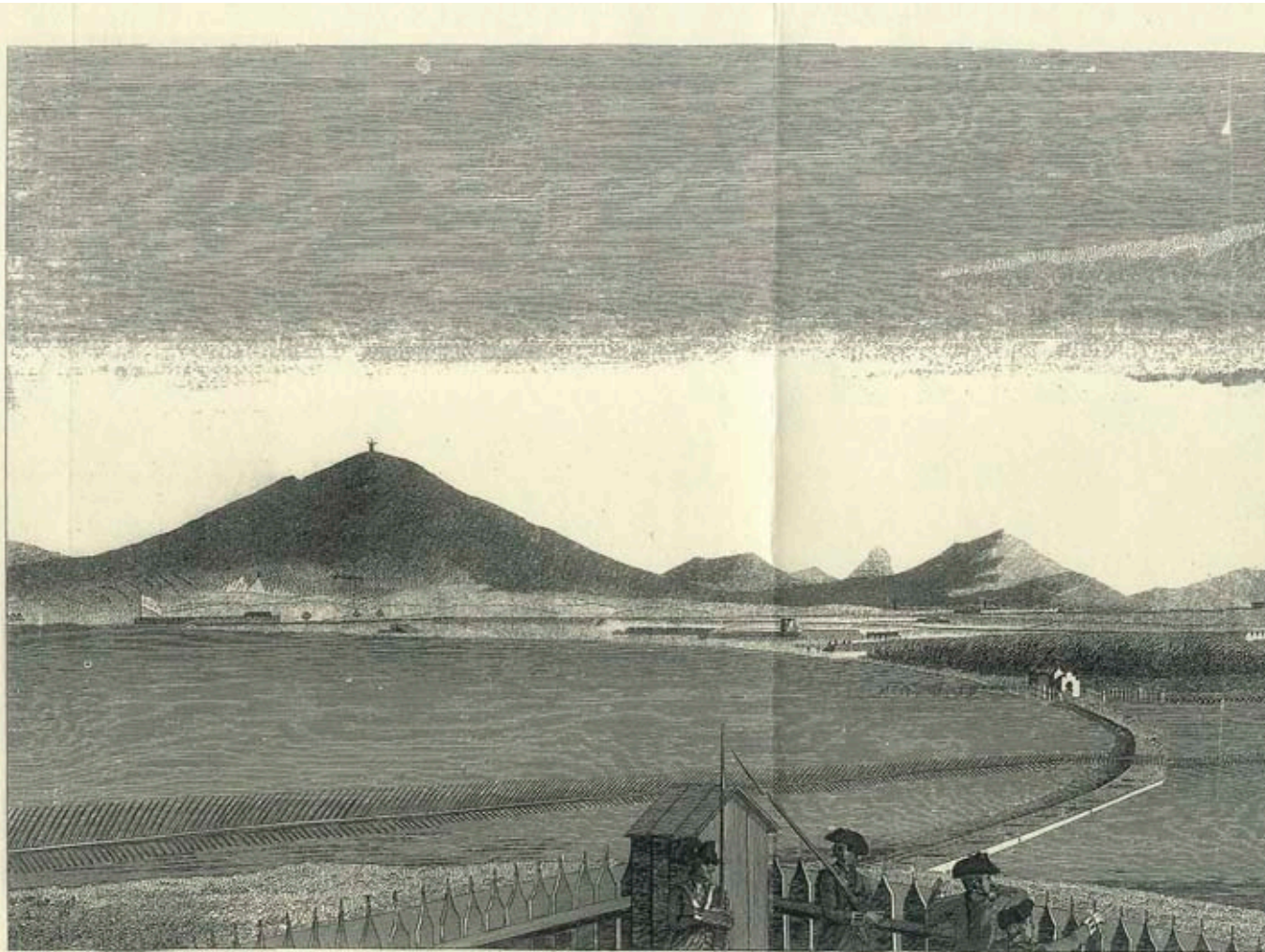
ell esperava que col·laborarien amb la causa austriacista. Basset duia una agenda en què hi havia tot de noms apuntats; per exemple, el de Francisco García d'Ávila, un dels agents de la revolta en aquella zona.

Sis dies més tard, l'expedició va ancorar a Barcelona i, més concretament, a Montjuïc. El 31 de maig, Jordi de Hessen va decidir de bombardejar la ciutat per tal de sotmetre-la i fins i tot hi va fer desembarcar 1.600 homes. L'acció era decidida, però no va reeixir, i els aliats van haver de retornar als vaixells. Això sí, van aconseguir nous

simpatitzants per a la causa: un grup de catalans s'hi va afegir i va formar dues companyies més, popularment conegudes amb els noms de *la companyia dels miquelets* i *la companyia dels catalans voluntaris*, segons que precisa Narcís Feliu de la Peña als seus *Anales de Cataluña* (1709). Ja cap a Niça, la flota va assabentar-se de la negativa del duc de Savoia a cooperar en l'atac austriacista de Toló, i l'almirall Rooke va optar per una tàctica conservadora, que comportava desfer el camí mamprès i regressar en direcció al sud. En direcció a Gibraltar.

L'agost del 1704. L'ofensiva gibraltarenya va iniciar-se l'1 d'agost del 1704. A més dels expedicionaris catalans, dos vaixells anglesos a les ordres de l'almirall George Byng i deu més de procedència holandesa liderats pel vice-almirall Van der Dussen van acostar-se a la zona. En total, uns 2.100 homes. Segons que conta l'historiador Antoni Porta i Bergadà, els primers a desembarcar-hi van ser els soldats d'infanteria de marina, a les tres de la tarda. Al capdavant hi havia el príncep Jordi de Hessen, assitit per l'oficial espanyol de major graduació, que era

EL TEMPS

A View from Gibraltar of the Spanish Batteries erected in
Published by the Act. Alvaro Anzola of Porto.

Les tropes espanyoles van provar de recuperar militarment Gibraltar diverses vegades al llarg del segle XVIII. El tractat d'Utrecht, però, blinda els

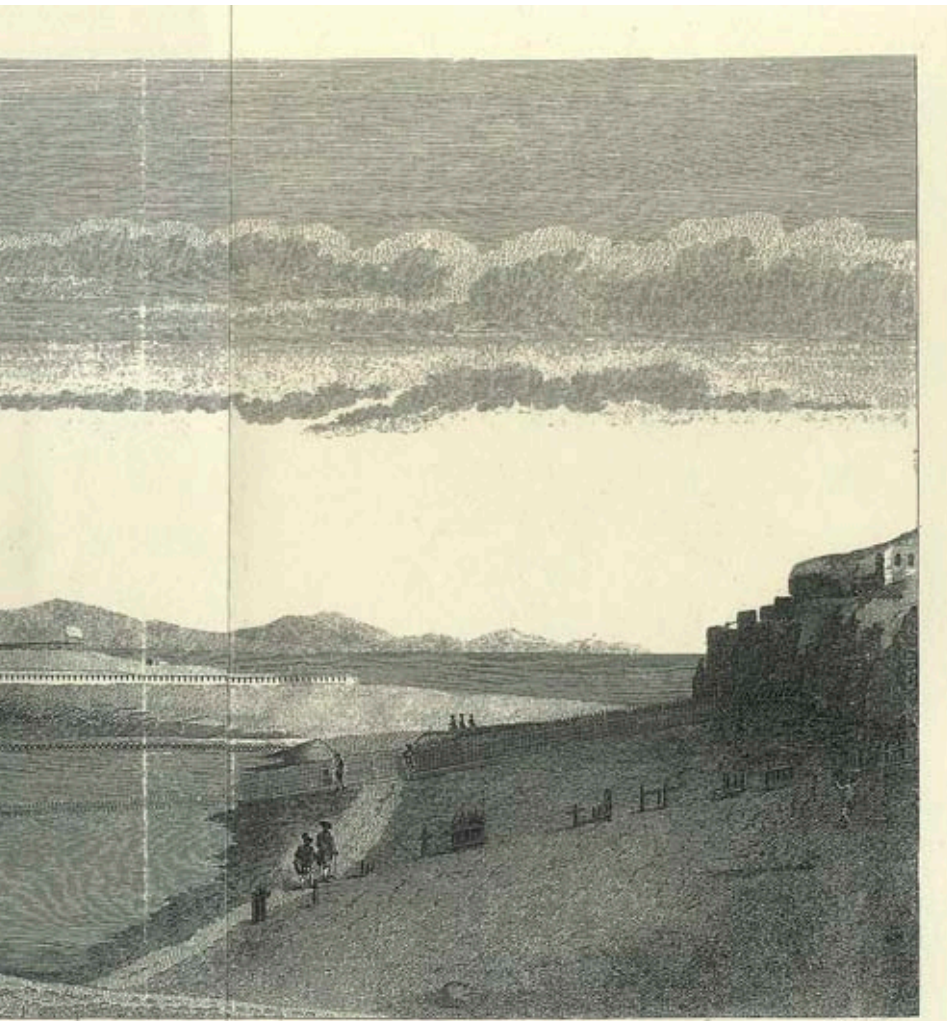
el general Basset. Tots dos van començar els assetjats a rendir la plaça, però en va.

Aquell mateix dia, Diego Salinas, que era el governador local, va negar-se a prestar obediència a l'Àustria. Encara que tenia bastanta artilleria (una vuitantena de canons de ferro, una trentena de bronze i un miler de peces d'armament lleuger) era ben conscient que no disposava dels soldats suficients per a plantar-los cara. Amb prou feines si tenia un centenar de persones al seu càrrec, que, si de cas, podien rebre el suport de 300 homes de la rodalia. No podia comptar amb ningú més, tot i el clam que havia llançat al capità general marquès de Villadarias, que era al front de Cadis i no volia quedar desguarrit. Li va negar qualsevol mena d'ajuda.

Set mesos a Gibraltar

El general Basset va haver d'explicar els motius per què va col·laborar intensament amb el príncep Jordi de Hessen i l'almirall Sir George Rooke en la presa de Gibraltar. L'Arxiu Històric Nacional espanyol conté una consulta del consell de guerra a la reina amb la data del 25 de novembre de 1711. Literalment diu això que segueix:

“Señora: En el Consejo se ha visto un memorial del Sargento General de Batalla D. Juan Bautista Basset y Ramos, en que representa a VM. que en el año de mil setecientos y cuatro fue el Rey nro. Sor. servido mandarle en Lisboa, que baxo la orden del Principe Jorge Langrave de Hasia pasase a este Principado y que habiendo ovedecido y desembarcado en las cercanías de esta Capital fue conbeniente no permanecer entonces en el desginio que se intentaba poner en execucion sobre esta Plaza pero sí expugnar la de Gibraltar, en cuya empresa se hallo el suplicante, permaneciendo en aquella Plaza despues de estar baxo el dominio de VM. siete meses en los quales contribuyo con todo lo que pudo discurrir

the late Siege before that Garrison?

interessos britànics.

su talento, a fin de que los enemigos no lograsen recuperarla, como sucedio, no obstante el vigoroso sitio que la pusieron, haviendose hallado en todo el discurso del dentro de la referida Plaza en la que hizo los servicios que son notorios devriendose, quizás a su resolución, la manutención de ella por lo que

”Suplica a VM. se digne a hacerle merced del escudo de ventaja que se concedio a todos los españoles que durante el sitio estuvieron de Guarnicion en dicha Plaza de Gibraltar.

”El Consejo en inteligencia de lo que representa el memorial esta parte la de ser cierto que el Rey nro. Sr. en veinte y siete de noviembre de mil setencientos y nueve, a consulta que hizo el Consexo fue servido conceder a los oficiales y soldados de la Compañía de Españoles que estuvo durante el sitio que los enemigos pusieron a Gibraltar, de guarnicion en el Salto del Lovo un escudo de ventaja a cada uno, en atencion del gran valor con que defendieron aquella Plaza, es de parecer que concurriendo en este General la circunstancia de haverse hallado tambien en aquel sitio y contribuido en quanto se ofrecio perteneciente a la defensa de la Plaza sera muy propio de Justificacion de VM. consolarle con la conzesion del escudo de ventaja que solicita.

”VM. resolvera lo que sea de agrado. Barcelona a 25 de noviembre de 1711.”

Dels 4.000 habitants que hi havia a Gibraltar, tan sols n'hi van quedar 70

Tal com explica José Luis Cervera al seu llibre, un canvi de vent va impedir de prendre Gibraltar el primer dia. Els conquistadors van esperar fins l'endemà, 2 d'agost, per tal de fer l'assalt. Aquell matí, però, el bombardeig va ser insistent, així com el desembarcament de marineria per a prendre els molls i reductes que protegien el penyal. De seguida de penetrar-hi, el capità Whitaker hi va plantar la bandera anglesa, que encara hi oneja ara, tres segles i una dècada després.

El 3 d'agost, impotent per l'escomesa austriacista, l'ajuntament de Gibraltar es va rendir; segons Cervera, “davant la por a represàlies sobre les dones”. El dia 4 Jordi de Hessen hi feia la seua entrada triomfal, i en signar les capitulacions, els habitants abandonaven el penyal. De 4.000 que n'hi havia, n'hi van quedar 70.

El príncep va exercir com a governador local transitòriament, i més endavant, segons que es desprèn de la crònica que va escriure l'historiador i militar anglès John Drinkwater [vegeu el requadre de la pàgina 30], aquesta funció la va exercir Basset mateix. Abans, però, Jordi de Hessen va enviar Basset a la conquesta de Ceuta. Era el 21 d'agost, i el general valencià duia unes cartes del príncep en què demanava obediència a l'Àustria. Si era Gibraltar era estratègic, el control de Ceuta faria aquella plaça encara més important.

La correspondència de Hessen que es conserva demostra la seua obsessió per mantenir i enfortir la plaça gibraltarenya. Va afanyar-se a ampliar les defenses portuàries i va engrandir la part fangosa de l'istme per tal d'erigir-la en una mena de barrera. Finalment, va minar els accesos del nord i va col·locar 20 canons al costat de la torre Redondela. Cervera assegura que Basset va dirigir tots aquests treballs, i de fet, això consta en el memorial [ve-

Catalans i algun balear amb nom i cognom

A més de la presència a Gibraltar del valencià Joan Baptista Basset, l'advocat i economista català Narcís Feliu de la Peña va fer constar el nom i el cognom d'alguns catalans i balears que també van prendre part en aquella ofensiva austriacista. Els va deixar escrits a la seua extensa obra *Anales de Cataluña* (1709), que va escriure a la presó. Feliu de la Peña fou represaliat pe la seua posició favorable a la causa austriacista.

Entre els catalans que figuraven a l'expedició gibraltarenya hi havia el capità Pere Freixes –que hi consta com a ferit–, el sergent Ignasi Trebó, el capellà agustí Fèlix Rovira, Josep Pi, Ignasi Esplugues, Agustí Besart, Francesc Serrallonga i Francesc Trullàs, tots els quals hi havien arribat amb el príncep des d'Àustria i havien estat enviats a Barcelona el maig del 1704 per tal que dugueren una carta al Consell de Cent.

També hi eren presents els militars d'ofici Cristòfol Coflans, Francesc Cortès, Magí Vidal, Gabriel Estapé, Ponç Bosch, Pau Ortas, Manuel Llopis, Jeroni Casanovas, Jacint Salvat, Gabriel Navarro, Lluís Ciurana, el cirurgià Jeroni Ribas, el mallorquí Melcior Oliver i el menorquí Pere Llufríu. Hi apareixen com a ferits Francesc Matalonga, l'artiller Dídac Boix i Josep Frutó, mentre Andreu San Romà i Jeroni Fàbregas consten com a presoners, i de Josep Fonollós, Albert Viudes i Josep Clavell se n'indica la condició de morts.

En la companyia de catalans voluntaris hi havia, entre més, Jaume Carreras, Andreu Bertran, Tomàs Espanyol, Josep Ferrer, Josep Roca, Pere Goy, Pere Màrtir Castells, Jaume Bosch, Josep Casamany, Francesc Esteve, Josep Fontanet, Jaume Trias, Josep Rabassa, Josep Gil i Paussa, Joan Ribas, Antoni Auger –que va resultar ferit– i Martí Andreu –que va fer-se càrrec dels presoners–. Entre els qui van anar-hi amb la seua barca, que també n'hi va haver, hi destacaven Macià Cateura (Sant Feliu de Guíxols), Lluç Massana (Vilanova de Cubelles), Aleix Soler (Mataró) i els patrons Roset (Barcelona) i Bonavida i Gabriel Rossell (Arenys).

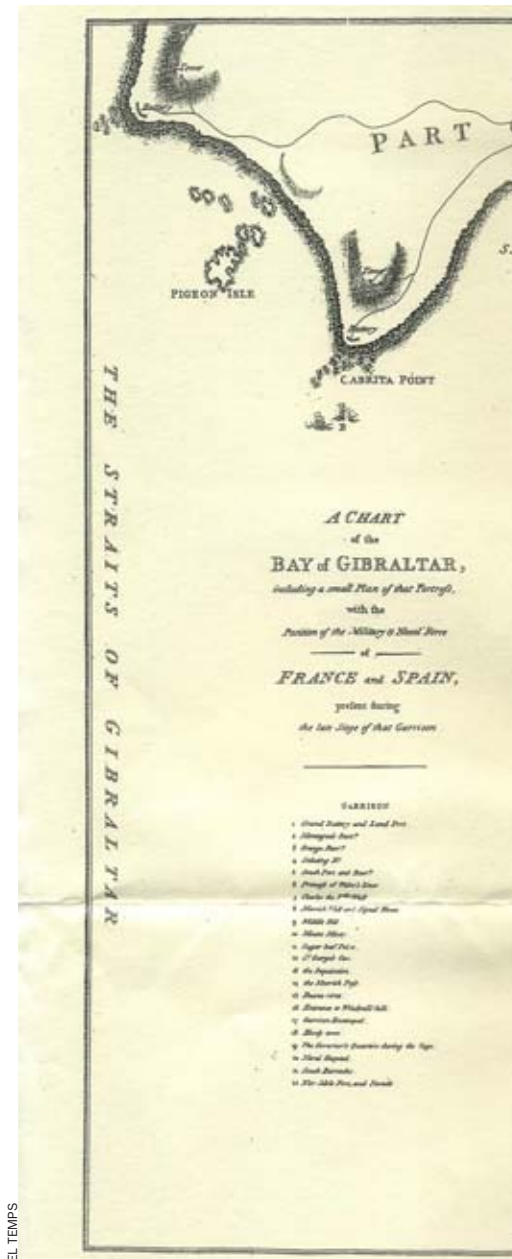
Tot i que la majoria dels soldats adscrits a la causa de l'arxiduc van retornar cap a casa així que van prendre el penyal, no els va passar el mateix a alguns expedicionaris catalans que s'hi van quedar i van assumir responsabilitats importants. Aquest és el cas, per exemple, de Josep Corrons, el qual va ser l'encarregat del port de Gibraltar.

geu el requadre de les pàgines 26-27] que va presentar a la reina.

Els setges. Als aliats no els va resultar gaire senzill conservar Gibraltar, però. El marquès de Villadarias va idear la recuperació del penyal en nom dels Borbons després que Jordi de Hessen va nomenar governador militar el catòlic irlandès Henry Nugent, que era coronel i comte de Valdesoto. Els anglesos, que eren majoria, no li feien gaire cas, motiu pel qual al penyal hi imperava una certa anarquia. El 3 de setembre de 1704, quan no feia ni un mes de la presa de Gibraltar pels aus-

triacistes, el marquès de Villadarias va provar de reconquerir la plaça acompanyat de 4.000 homes, una força 10 vegades més poderosa que no la que havia tingut a l'agost per a defensar-la. A l'octubre, ja n'eren 7.000, gràcies a l'arribada de tropes franceses.

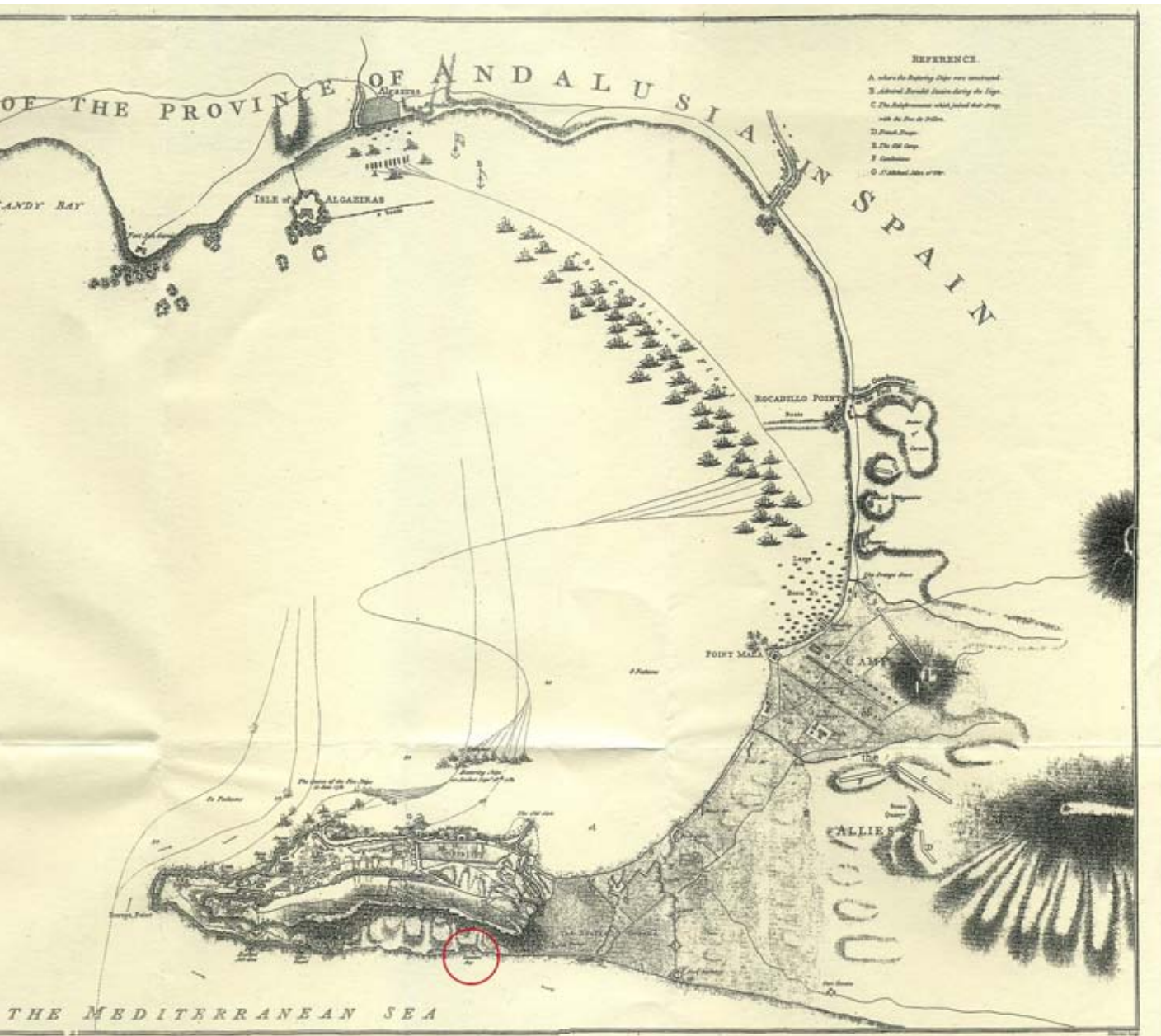
Amenaçat per tres flancs, Jordi de Hessen va confiar el manteniment de Gibraltar a una reserva central integrada, en gran manera, per catalans. L'ofensiva filipista definitiva es va iniciar el 10 de novembre d'aquell any, quan cinc centenars de granaders van aparèixer pel costat est del penyal, el més inaccessible, guiats per pastors

Mapa històric de la costa d'Algesires i de la de

gibraltarenys i sota les ordres del coronel Figueroa. Dividits en dues columnes, l'una va ascendir per la Punta Europa i el Hacho, i l'altra, per la Silleta. Van esperar a la cova de San Miguel la vinguda de 1.500 homes, que l'endemà al matí havien de contribuir a recuperar l'enclavament per als Borbons.

Els reforços no van arribar-hi, però l'atac es va dur a terme igualment. En concret, una contraofensiva austriacista ideada per Jordi de Hessen, que comandava una companyia espanyola i dues d'angleses a l'avantguarda, a més de les dues catalanes. Els borbònics van perdre la contesa, i molts d'ells, la

Gibraltar en què apareix, al sud, la badia catalana, Catalan bay.

vida. El Salto del Lobo, com es coneix l'indret en qüestió, va ser l'escenari de tot de morts en caure per un precipici. L'endemà, 20 vaixells anglesos comandats pel general Leake hi van arribar per a donar suport als aliats, tot i que ja no calia. Els francesos, que s'havien compromès a participar d'una manera activa en la recuperació de Gibraltar, no van mostrar-se tan decidits a l'hora de la veritat. El penyal i tot allò que comportava romanien en mans angleses.

Això no obstant, aquell no va ser l'únic setge a què van haver d'enfrontar-se les tropes austriacistes. Uns pocs

mesos després n'hi va haver un altre de menys sorollós, en el qual, però, el capità general marquès de Villadarias va esmerçar novament tot el seu afany. En efecte, el 7 de febrer de 1705 les tropes filipistes van arribar a prendre la Torre Redonda, per bé que es va tractar d'un miratge. De seguida va ser reconquerida pels austriacistes, dirigits per Basset. L'arribada, una vegada més, de soldats addicionals (dos regiments anglesos i un d'holandès) va contribuir a afermar la plaça, i el 2 de maig de 1705, per fi, va acabar el setge borbònic. Les forces que hi havien enviat van prendre el camí de tornada.

El militar de reserva José Luis Cervera, a la seua biografia del general Basset, destaca les dissensions que van sorgir entre els comandaments anglesos desplaçats a Gibraltar i el príncep Jordi de Hessen. Cervera afirma que "en l'origen del conflicte, hi havia el convenciment dels anglesos que era

Els anglesos no confiaven de mantenir la plaça; Jordi de Hessen sí

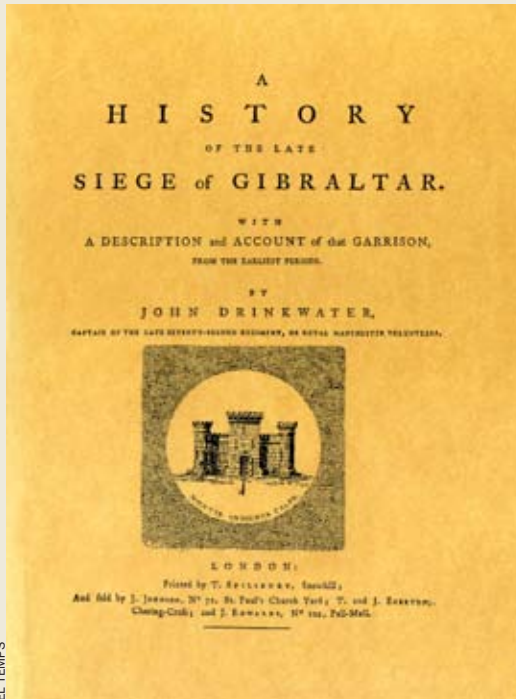
Basset, governador de Gibraltar

L'historiador i militar anglès John Drinkwater Bethune (1762-1844) va compatibilitzar la seua responsabilitat com a membre de l'exèrcit amb la passió per la història. Mentre era el capità del 72è regiment dels *royal Manchester volunteers* va escriure *A History of the late siege of Gibraltar* (1785), un volum extens que explica no sols la presa de la plaça al començament del segle XVIII, sinó també el seu manteniment en mans britàniques al llarg d'aquella centúria.

L'obra en qüestió no estalvia una referència al general Basset, que apareix citat amb el nom de Ramos, el seu segon cognom. A la pàgina 17, Drinkwater hi escriu açò:

“Quan l'arxiduc va decidir de provar fortuna amb el comte de Peterborough a València i a Catalunya, el príncep de Hessen fou enviat de tornada a Gibraltar per tal que preparara una part de la guarnició per a embarcar. Ben aviat el va seguir la flota, i en arribar-hi, l'arxiduc fou rebut per la guarnició com a sobirà legítim

vernador de Gibraltar durant algun temps. Un governador de transició entre la presa de la plaça en nom de Jordi de Hessen i la seua marxa del penyal. L'estiu del 1705, de fet, el general Basset ja era a Dénia defensant la causa austriacista.

EL TEMPS

d'Espanya. Havent embarcat els guàrdies anglesos i tres regiments antics i havent deixat només dos batallons nous a la ciutat –perquè no hi havia perill de ser detingut per l'enemic–, el 5 d'agost es van dirigir cap a València. Sa Majestat va nomenar governador de Gibraltar el general Ramos, que havia participat en el setge; per a tenir més seguretat, va deixar amb ell uns 400 homes. Després el general Ramos va renunciar al seu càrrec, i Gibraltar es va convertir en un port lliure gràcies a una ordre especial de Sa Majestat, la reina Anna. Al coronel Congreve, que n'havia estat el governador abans del 1714, li va succeir el coronel Cotton.”

El text de Drinkwater deixa clar que el general Basset fou governador de Gibraltar durant algun temps. Un governador de transició entre la presa de la plaça en nom de Jordi de Hessen i la seua marxa del penyal. L'estiu del 1705, de fet, el general Basset ja era a Dénia defensant la causa austriacista.

quatre mesos, el 16 de desembre, Joan Baptista Basset feia l'entrada victoriosa a València, la seua ciutat –tot i que la historiografia s'inclina per la veïna Alboraya com a lloc de naixement del general–, i més tard es desplaçava també a les poblacions d'Alzira (Ribera Alta) i Xàtiva (Costera).

Després del seu pas per la presó, el juny de 1713 Basset va esdevenir, a Barcelona, cap d'artilleria d'un exèrcit al qual havia abandonat el seu rei i emperador, però que, en canvi, no es resignava a perdre. Una altra placa, en aquest cas al Fossar de les Moreres, a tocar de la basílica de Santa Maria del Mar, recorda Basset i tots els valencians que van participar activament en la defensa d'una ciutat al llindar de la derrota.

Víctor Maceda

impossible la defensa de Gibraltar, enfront de la confiança de Hessen en això mateix”. Encara més, “la negativa dels oficials anglesos a obeir les ordres dels comandaments austriacistes degué portar Basset a desentendre's de millorar la fortificació dels punts defensats pels anglesos (la major part) i a reduir la seua activitat al comandament del front defensat pels espanyols fidels a Carles III”.

Cervera també explica que, tot i que temporalment es trobava a Gibraltar,

El contacte amb tants austriacistes a Gibraltar va esperonar Basset

Basset no va descuidar gens els seus plans sobre València. Allà va rebre la visita del rector d'Altea, Martín Morales, que en escapar-se de la presó en què havia estat reclòs, va dirigir-se cap al penyal per tal de conversar amb ell alguns dies. Morales va fer-se acompanyar d'una dotzena d'homes i va posar al dia Basset sobre les darreres novetats.

El contacte estret que Basset va crear a Gibraltar amb tants i tants austriacistes, la majoria dels quals eren catalans, va persuadir-lo definitivament de les bondats de la causa que defensaven i el va esperonar a actuar a casa seua.

Així, el 17 d'agost de 1705, Basset arribava al port de Dénia (Marina Alta), i la ciutat prestava obediència a l'arxiduc. Una placa al bell mig de la vila ho recorda encara avui. Al cap de